

Аҳмад Фарғоний номидаги
вилоят ахборот-кутубхона маркази
Ўлкашунослик сектори

Форишлиар даврасин кўркини

Фозиллар даврасин кўркини

Ўзбек адабиётшуноси, шоир Бокий
таваллудининг 125 йиллигига

Фарғона – 2017

Адабиётшунос олим, Ўзбекистон Фанлар Академиясининг мухбир аъзоси, шоир, таржимон, ҳаттот Бокий домла 1882 йилнинг 9 май куни Фарғона вилоятининг Рошидон шаҳри (ҳозирги Риштон тумани)да боғбон оиласида туғилган. Бокий шоирнинг тахаллуси бўлиб, унинг асл исми Мирзаабдулла Насриддинов. У дастлаб мактабда, сўнг отаси Мирзо Насриддин ва амакиси Мирзо Охунддан таълим олган. Бокий домла Фирдавсий, Ҳоқоний, Низомий, Навоий, Бедил ва Фузулий каби буюк шоирлар ижодини чуқур ўрганган.

1938 йилда Алишер Навоийнинг 500 йиллигини нишонлаш ташкилий қўмитасининг илмий маслаҳатчиси этиб сайланган. Алишер Навоий асарларини эски ўзбек ёзувидан янги ёзувга ўтказиша кўмаклашган. Муқимий, Нодим Намангоний, Рожий Марғилоний ва Рожий Кўҳандийлар билан ўтказилган мушоараларда қатнашган. Ўзбек ва форс тилларида ғазаллар ёзган, Навоий асарларига муҳаммаслар боғлаган. 1939 йилда Навоийнинг “Тухфат ул-афкор” қасидасини форсчадан ўзбекчага таржима қилган.

Бокий Шарқ мумтоз адабиётини чуқур билганлиги туфайли халқ орасида навоийхон, бедилхон деган ном олган. У жуда катта илмий мерос қолдирган, ўз ижоди ва илм чашмаси ила ўзбек халқининг бир неча авлоди ва қардош халқлар билан маданий алоқаларни боғлаган.

Шоирнинг бизгача этиб келган катта шеърий меросларидан бир қисми 1979 йилда F. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилган “Оқсоқоллар каломи” номли тўпламдан жой олган. Бу китоб турли касбларда ишлаб, юрагида нафосат туйғуси яшаган

отахонларнинг ватан, меҳнат, тинчлик, яхшилиқ, севги ва садоқат мавзуларидағи ғазалларидан тузилган Тўпламда домланинг 18та шеъри жой олган. Мазкур баёзда Бокий шеъриятининг ранг-баранг қирраларини кўрсатувчи

турли жанрлар қамровини кўриш мумкин.

усулда Шоирнинг адабий тахаллуси форс тилидан олинган бўлиб, ингровчи, йиғловчи каби маъноларни англатади. Бокийнинг бундай тахаллус танлагани, ҳазрат Навоидек мутафаккир ғазалларига янгича мухаммас боғлагани ул зотнинг ижодидан таъсирланганини кўрсатади. Зеро, ғазални теран анлаган одамгина йиғлайди.

Бокийнинг ўз устози Мухаммадкул Муҳаййирга меҳр-муҳаббати ва садоқати ҳам диққатга сазовордир. Муҳаййир истеъдодли сўз санъаткори бўлиши билан бирга забардаст олиму уламо, катта мударрис эди. Муҳаййир узок йиллар хон саройида мирзабоши вазифасида хизмат қилди ва 40 ёшида хондан рухсат олиб, Рошидоннинг Оқер қишлоғига кўчиб келди. Умрининг охиригача ижодини тўхтатмаган ҳолда сўфиёна кун кечирди.

Бокий ижодида мумтоз шеъриятнинг анъаналаридан бири мухаммас боғлашнинг мутлақо янги кўриниши учрайди. Маълумки, ғазалга таҳмис боғлаш ўзига хос имтиҳон. Бу билан мухаммас муаллифи устознинг фикрлаш йўсини, кайфияти ҳамда техник услулидан

чиқмасликка ҳаракат қиласи. Бокий Навоийнинг “Ваҳки чамандин яна эсди шамол ўзгача, Ҳар дам ўлур атридин кўнглумда ҳол ўзгача” деб бошланувчи гўзал ғазалига мухаммас боғлаган. 1939 йилда катта Фарғона канали қуриб битказилди. Бокий ана шу ижтимоий воқеа ҳамда шунинг боис пайдо бўлган кўтаринки кайфият Навоий дили туғёнларига чамбарчас пайвандланиб кетади.

Давлати ферузимиз топти
камол ўзгача,
Файрат ила қазди ул янги
канол ўзгача.
Шодлиғ айлаб тузунг базми
висол ўзгача,
Ваҳки чамандин яна эсди
шамол ўзгача
Ҳар дам ўлур атридин
кўнглумда ҳол ўзгача.

Шоир шу йўсинда мисраларнинг ички занжирини усталик билан тизиб, мумтоз шеърият жанрининг тутилмаган кўринишини яратади.

Риштон ва Қўқон ўртасидаги ички ришталарни янада чамбарчас боғлаган Бокий домла ижодида 19-асрнинг иккинчи ярми 20-аср бошларида яшаб ўтган шоирлар ва олимлар ҳақида қимматли маълумотлар бор.

Домла Бокий аввало чин инсон бўлганлиги учун ҳам унинг дўстлари жуда кўп эди. Садриддин Айний, Жалол

Икромий, Турсунзода, Лохутий, Муқимий, Фурқат, Ғофур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор, Собир Абдулло, Ойбек... Бу рўйхатни узоқ давом эттириш мумкин. Бокий домлага шогирдлари ҳам, тенгдошлари ҳам, устозлари ҳам бир хил иззат-икром кўрсатадилар Домла 1967 йили 4 апрелда вафот этди.

Соҳибкор боғбон оиласида туғилган Мирзаабдулла Бокий умрининг охиригача заҳматкаш соҳибкорлигича қолди. У яратган боғлар ҳозир ҳам мўл мева беряпти, унинг сон-саноқсиз шогирдлари эса илм машъаласини дадил олға элтаптилар.

Доно халқимиз айтганидек, “яхшидан боғ, ёмондан доғ қолади”. Бокий домладан эса мевазор боғлардан ташқари илм-маърифат боғи мерос бўлиб қолди. Ўзбекистон Фанлар Академиясининг домла Бокий вафоти муносабати билан эълон қилган таъзияномасида ҳам алоҳида таъкидланганидек: йирик фозил устоздан анчагина катта илмий-ижодий мерос қолди.

Ҳассос қалб соҳиби, танти инсон Бокий домла қолдирган илм боғидан шеърият мухлислари, илму толиб аҳли ҳали ҳануз баҳраманд бўлиб келмоқда. У қолдирган боғ келгуси авлодларга хизмат қилишига ишонамиз.

Фойдаланган адабиётлар.

1. Шамсутдинов, О. Чин инсон эди у // Риштон ҳақиқати – 1986. – 7 авг. – Б. 3.
2. Қўлдошев, X., Орифжонов Н. Умрбоқий Бокий // Қишлоқ ҳақиқати. – 1987. – 12 май. – Б. 3.
3. Низомиддина Ч. Чамандин эсди шамол ўзгача. // Фарғона ҳақиқати. – 2008. – 16 дек. – Б. 5.
4. Қамбар Али, Низомиддина Ч. Бокий мероси // Адолат йўли. – 2009. – №19. – Б. 3.
5. Низомиддина, Ч. Мирзо Абдулло Бокий // Оталар сўзи. – 2009. – №10. – Б. 3-4.

Тузувчи: Д. Қодирова